

DIE BURGENLÄNDISCHEN KROATEN IM WANDEL DER ZEITEN

Edition Tusch Wien, Herausgegeben von Stefan Geosits, 1985.

Iz povijesti i kulture Gradišćanskih Hrvata objelodanjena je nova zbirka koja je znanstveno-popularnoga karaktera. Tematika ovoga izdanja je opširna jer obuhvaća povijest, književnost, jezik, muziku, etnologiju, crkveni život i asimilaciju.

Cilj izdavača je da u okviru cjelokupnoga naroda u Austriji prikaže položaj jedne manjine. Za očuvanje i daljnje življenje Gradišćanskih Hrvata, za očuvanje njihovog nacionalnog identiteta potrebno je upoznati široku publiku s njihovom kulturom. Razvoj njihovog socijalnog, kulturnog stanja potrebno je reprezentirati u okviru njihovog povijesnog kretanja. Jer upravo to znanje može ojačati njihovu nacionalnu svijest, problemi i pitanja prošlosti su djelotvorni za današnjicu.

Autori radova su dobili najveću samostalnost, kako izdavač naglašava u predgovoru, svi su sami odgovorni. U izdavanju sudjeluje sedamnaest autora, Hrvati i Austrijanci. Radovi su opremljeni znanstvenom aparaturom, bogatim izvorima i literaturom. Zbornik ima četiri glavna poglavlja, koja su uglavnom podijeljena po raznim temama a ujedno to je i kronološki red.

Prvo je poglavlje posvećeno porijeklu Gradišćanskih Hrvata i njihovom naseljavanju. Autor je nama dobro poznati cijenjeni historičar Felix T o b l e r. Njegovo razmatranje traje do 1848, ali od kasnoga srednjega vijeka autor daje pregled povijesti tog zapadnougarskog prostora koji će od kraja 15. stoljeća primati Hrvate. Uz upoznavanje prilika područja koje će primiti koloniste, Tobler analizira i stanje matične zemlje, hrvatskih zemalja od sredine 15. do sredine 16. stoljeća.

Težište ove studije je na tom da traži odgovor na pitanje: što je uzrokovalo tu veliku migraciju hrvatskoga stanovništva sa svojih zemalja? Od kraja 15. stoljeća tokom čitavog 16. i početkom 17. stoljeća pratimo iz kojih su se krajeva naseljavali i gdje su našli svoj novi dom.

Nadalje možemo upoznati prilike koje su kolonisti našli, kakva su zemljišta zauzeli. Tobler ovdje prikazuje tri vrste naseljenog zemljišta, to je iskrčeno područje u južnom Gradišću uz rijeku Pinka.

U kratkom članku s kopijom tajne naredbe i u bilješci s prepisanim tekstom Tobler prikazuje naredbu Maksimilijana II iz godine 1571. kojom se zabranjuje daljnje naseljavanje Hrvata.

Zadnja studija ovoga poglavlja bavi se gospodarskim odnosima Gradišćanskih Hrvata do 1848. Posebno razmatra Győr-Sopron i Vas, okolicu Željeznog i u južnom Gradišću gospodarstvo Güssing i njegovu okolicu. Zanimljivi su podaci iz 17. stoljeća o manufakturama južnoga Gradišća i mlinovima, koji rade već od druge polovice 16. stoljeća na veleposjedima Bathyanyija u Rohuncu i Körmendu. Ova je studija za nas posebno važna jer o ekonomskom stanju i gospodarstvu Gradišćanskih Hrvata ima do sada jako malo djela. Smatramo da je upravo to primarno za opstanak svakog naroda, njegova ekonomska snaga.

Drugo je poglavlje posvećeno kulturnom razvoju: Temelji osnivanja jedne samostalne kulture Gradišćanskih Hrvata. Nikola B e n č i ć je autor prve

studije u kojoj opisuje religijski život i značenje protestantizma. Ujedno on je autor i drugom članku o narodnoj književnosti i povijesti školstva uz dva druga autora. Ali imamo i članke o glazbi, o običajima, nošnji u Parn-dorfu.

Treći dio uglavnom obuhvaća razdoblje od 1918. do 1945. Ovo je povijest Gradišćanskih Hrvata u novim okvirima, razdijeljenih između tri države. Gerald S c h l a g daje cjelovit pregled od 1918. do 1945. Posebno razmatra kritični period od 1918. do 1921. kada se vodila i oružana borba između Mađarske i Austrije za teritorij zapadne Mađarske što je riješeno mirovnim ugovorom u Saint Germainu. Autor tokom dužeg perioda prikazuje međusobne odnose, jezik i književnost. Četvrti dio je posvećen današnjici što kaže i slikovit naslov: »Rvanje« za daljnji opstanak. Ovdje S t e f a n G e o r g donosi prilog i o stanju Gradišćanskih Hrvata u Mađarskoj. Riječ je o sudbini Hrvata koji su naseljeni u 12 sela uz užu granicu Austrije u dvije županije: Győr-Sopron i Vas. Njihova je sudbina određena 1921. kada su odvojeni ne samo od većine naroda već i od glavnih tržišta, željeznica. Njihovi posjedi, oranice, livade i šume ostaju u drugoj državi, no do kraja drugoga svjetskoga rata mogu ih još obrađivati. Odsječeni od Beča, Graza, Rohunca, moraju tražiti nova tržišta za svoje agrarne proizvode koja su mnogo dalje i teže pristupačna jer s granicom se i željeznice i ceste zatvaraju. Nakon drugog svjetskog rata sa svim ostalim Hrvatima, Srbima i Slovencima uključeni su u Demokratski savez Južnih Slavena u Mađarskoj. Za kulturu, jezik i književnost Gradišćanskih Hrvata u Mađarskoj vrlo je težak prelazak i prilagođavanje novim prilikama jer je za njih zajednički hrvatski ili srpski jezik nepoznat, novine, knjige, sve što izađe iz štampe teško je razumljivo, a djeci u školi 2—3 sata tjedno nije dovoljno da nauče književni jezik pa sve češće zaboravljaju svoj materinji jezik.

Ekonomsko stanje je postalo još teže, jer nakon drugog svjetskog rata više ne mogu obrađivati svoje zemljište u Austriji, vinogradi, šume propadaju. Stanovništvo, uglavnom agrarno, sve češće napušta zemlju, odlazi u grad u industriju, a to znači ujedno i to da je asimilacija, koja je neizbježna, od tada ubrzana.

Riječ je u ovom zadnjem poglavlju još i o migraciji u Ameriku (autor je Walter D u j m o v i ć), o asimilaciji (Demeter K a r a l l), o pravnom položaju Hrvata u Gradišću (Herbert G a s s n e r) i o državnom ugovoru iz godine 1955. god. (Johann M ü l l e r)

Moramo napomenuti i bogatu građu i literaturu koju je priredio Felix Tobler. Veliko pomagalo je još i kazalo geografskih imena, pojmova i imena. Knjiga ima četrdeset slika: ličnosti, karte, nošnja, reprodukcije iz likovne umjetnosti što obogaćuje ovo lijepo izdanje.

Izdavačima je bio cilj prikazati cjelokupnu kulturu Gradišćanskih Hrvata u Austriji. U tome su i uspjeli, jer će svatko tko traži informacije o povijesti i kulturi tog naroda u ovoj knjizi dobiti obilje odgovora.

Klara Filipović

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 19

ZAGREB

1986.

Izdavač: Sveučilište u Zagrebu — Centar za povijesne znanosti
Odjel za hrvatsku povijest

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan
MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ,
Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Centar za povijesne znanosti — Odjel za hrvatsku povijest,
Zagreb, Krčka 1

Časopis izlazi jednom godišnje

Cijena ovog broja iznosi 1.000 đin

Izdavanje časopisa sufinancira Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad
SR Hrvatske - VII.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu
SR Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja
poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informiranje SR Hrvatske
pod br. UP-547/2 — 84 — 1984.

RADOVI 19

Za izdavača
dr. *Nikša Stančić*

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

DAMIR AGIČIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
SANJIN BIŠCAN, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. MIROSLAV BRANDT, Ul. socijalističke revolucije 73, Zagreb
mr. NEVEN BUDAK, Filozofski fakultet, Zagreb
IVO FICOVIĆ, Arhiv Hrvatske, Marulićev trg 21, Zagreb
KLARA FILIPOVIĆ, Šestinski vijenac 22, Zagreb
dr. TEREZA GANZA-ARAS, Obala socijalističke revolucije 8, Zadar
BORISLAV GRGIN, Baštijanova 54, Zagreb
dr. BOGUMIL HRABAK, Cara Uroša 6a, Beograd
IVAN JURIŠIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
mr. DUBRAVKO LOVRENOVIĆ, Filozofski fakultet, Račkog 1, Sarajevo
mr. MARIJAN MATICKA, Filozofski fakultet, Zagreb
ANĐELKO MIJATOVIĆ, P. Togliatija 12, Susjedgrad, Zagreb
mr. FRANKO MIROŠEVIĆ, Zavod za prosvjetno-pedagošku službu, Zagreb
dr. ILIJA MITIĆ, P. Budmani 18, Dubrovnik
dr. IVAN OČAK, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta, Krčka 1, Zagreb
KREŠIMIR OREMOVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
ZVONIMIR PAVIĆ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
dr. DRAGUTIN PAVLIČEVIĆ, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
DUBRAVKA PEIĆ, Muzej Revolucije, Trg žrtava fašizma, Zagreb
mr. MIRJANA POLIĆ-BOBIĆ, Filozofski fakultet, Zagreb
mr. ŠTEFANIJA POPOVIĆ, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
LJERKA RACKO, Centar za povijesne znanosti, Krčka 1, Zagreb
dr. MIRJANA STRČIĆ, Kumičićeva 42, Rijeka
mr. MLADEN ŠVAB, Jugoslavenski leksikografski zavod Zagreb
ELIZABET TAKAČ, student Filozofskog fakulteta, Zagreb
mr. BOŽENA VRANJEŠ-ŠOLJAN, Centar za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Krčka 1
